

Nr 241.

Kungl. Maj:ts nådiga proposition till riksdagen angående tillfälligt löneförbättring åt lärare vid folkhögskolor; given Stockholms slott den 14 april 1917.

Under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härigenom föreslå riksdagen

att anvisa på *extra stat* för år 1918 ett förslagsanslag av 45,000 kronor för beredande under läsåret 1917—1918 av tillfällig löneförbättring åt lärare vid statsunderstödda folkhögskolor att, efter Kungl. Maj:ts beprövande i varje särskilt fall, utgå enligt följande grunder, med rätt för Kungl. Maj:t att utfärda de närmare föreskrifter, som för tillämpning av dessa grunder äro erforderliga:

1) Den tillfälliga löneförbättringen utgår

a) med högst 250 kronor för vinterkurs och högst 100 kronor för sommarkurs samt därutöver med högst 200 kronor i familjetillägg till den, som vid läsårets början är anställd i egenskap av ordinarie lärare, under förutsättning att befattningshavaren vid denna tidpunkt har eget äkta barn, som icke uppnått 18 års ålder; dock att löneförbättring med dessa belopp icke tillkommer gift kvinnlig befattningshavare, vars man lever;

b) med högst 250 kronor för vinterkurs och högst 100 kronor för sommarkurs till varje ordinarie lärare, som icke äger erhålla tillfällig löneförbättring enligt de i punkt a) angivna grunder;

c) med högst 200 kronor för vinterkurs och högst 100 kronor för sommarkurs till varje icke ordinarie, manlig och kvinnlig ämneslärare, som har en tjänstgöringsskyldighet av minst 15 timmar i veckan;

d) med högst 150 kronor för vinterkurs och högst 100 kronor för sommarkurs till varje annan manlig och kvinnlig lärare, som har en

tjänstgöringsskyldighet av minst 15 timmar i veckan och vilken icke äger erhålla tillfällig löneförbättring enligt de i punkterna a), b) och c) angivna grunder.

2) Såsom bidrag till ifrågavarande tillfälliga löneförbättring utgå av det belopp, som för varje särskilt fall må komma att bestämmas, två tredjedelar av statsmedel, under villkor att den återstående tredjedelen tillskjutes av landsting, kommuner eller enskilda.

De till ärendet hörande handlingarna skola tillhandahållas riksdagens vederbörande utskott; och Kungl. Maj:t förbliver riksdagen med all kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

GUSTAF.

Alexis Hammarström.

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Maj:t
Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 14 april
1917.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern SWARTZ,

Statsråden: VON SYDOW,

STENBERG,

FALK,

HAMMARSTRÖM,

MÄRTEN ERICSSON,

ÅKERMAN,

CARLESON,

HANS ERICSON,

DAHLBERG.

Departementschefen, statsrådet Hammarström anförde:

Under åttonde huvudtiteln, punkten 198, i årets statsverksproposition har Kungl. Maj:t på hemställan av min företrädare i statsrådsämbetet föreslagit riksdagen att, i avbidan på proposition angående anslag för beredande av tillfällig löneförbättring åt lärare vid folkhögskolor, beräkna för ändamålet på extra stat för år 1918 ett belopp av 50,000 kronor. I det vid statsverkspropositionen fogade utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 13 januari 1917 omförmälde departementschefen, att ifrågavarande ärende, som då nyligen inkommit till ecklesiastikdepartementet, tarvade ytterligare utredning, innan förslag i detsamma förelades riksdagen. Sedan denna utredning därefter blivit verkställd, anhåller jag att nu få anmäla ärendet.

Tillfällig
löneförbättring
åt lärare
vid folkhög-
skolor.

Innan jag närmare ingår på den föreliggande frågan, torde jag böra

erinra om de bestämmelser, som för närvarande gälla angående statsunderstöd till folkhögskolor.

I anledning av Kungl. Maj:ts framställning och en i ämnet väckt motion höjde 1912 års riksdag det under åttonde huvudtiteln till understöd åt folkhögskolor uppförda förslagsanslaget från dess dåvarande belopp, 220,000 kronor, med 119,200 kronor till 339,200 kronor samt medgav, att såsom understöd åt sådana i verksamhet varande folkhögskolor i riket, som visat sig gagneliga och av Kungl. Maj:t prövades vara i behov av dylikt understöd, finge utgå

a) till folkhögskola, som påginge minst 20 veckor, högst 4,500 kronor;

b) till kvinnlig folkhögskola, som påginge minst 12 veckor, högst 2,400 kronor;

c) till kvinnlig kurs, som påginge samtidigt med manlig folkhögskola under minst 20 veckor och med särskild undervisning i de ämnen, där sådant erfordrades, högst 2,400 kronor;

d) till en andra årskurs vid folkhögskola, som åtnjöte statsunderstöd till sin första årskurs, högst 2,500 kronor vid folkhögskola, som påginge minst 20 veckor, och 1,500 kronor vid kvinnlig folkhögskola, som påginge minst 12 veckor, dock under förutsättning att antalet elever i andra årskursen uppginge till minst fjärdedelen av medeltalet elever i motsvarande första årskursen under närmast föregående femårsperiod eller vid nyinrättad skola för den tid, skolan varit i verksamhet; samt därjämte

e) till anordnande av parallellavdelning vid folkhögskola, då sådant prövades vara vid undervisningen i övningsämnena oundgängligen erforderligt, extra anslag av högst 1,500 kronor till folkhögskola, som påginge minst 20 veckor, och 1,000 kronor till kvinnlig folkhögskola, som påginge minst 12 veckor,

allt under villkor

att styrelsen erhållit delaktighet i för lärarna avsedd pensionsanstalt för såväl föreståndaren som ytterligare en lärare vid varje folkhögskola,

att landsting, kommuner eller enskilda var för sig eller gemensamt till vederbörande skola eller kurs lämnade bidrag, vilka, inberäknat skolavgifter, sammanlagt uppginge till minst lika belopp som det, varmed statsbidraget översköte 2,000 kronor för manlig kurs och 1,000 kronor för kvinnlig kurs,

att, innan anslag första gången beviljades åt folkhögskola, dennas behövlighet skulle vara vitsordad av vederbörande landsting eller ock att

Kungl. Maj:t, efter hörande av folkhögskolinspektören, funnit skolan vara till allmänt gagn;

att vederbörande skolor skulle vara underkastade de närmare bestämmelser angående skolornas inspektion samt lärarnas pensionering, antagande och entledigande, som Kungl. Maj:t kunde finna gott föreskriva, samt

att berättelse över skolans eller kursens verksamhet årligen av skolstyrelsen ingåves såväl till Kungl. Maj:t som till vederbörande landsting.

I överensstämmelse med detta riksdagens beslut utfärdades kungörelse i ämnet den 23 september 1912. Sedan därefter riksdagen år 1913 anvisat medel för upprättande från och med år 1914 av en folkskolöverstyrelse och föreskrift meddelats därom, att nämnda överstyrelse skulle hava inseende över folkhögskolorna, utfärdades den 21 november 1913 ny kungörelse angående understöd åt folkhögskolor m. m.

Vissa folkhögskolor äro förenade med läroanstalter av annan typ, nämligen lantmannaskolor och lantbruksskolor. I sådant avseende innehåller reglementet för de med understöd av statsmedel inrättade lantmannaskolor den 10 juni 1912, §§ 18 och 25, att där lantmannaskola och folkhögskola äro förlagda på samma plats under gemensam styrelse och hava gemensamma lokaler och lärare, det ankommer på den gemensamma styrelsen att utse endera skolans föreståndare till rektor för båda skolorna. Till lantmannaskolor utgår statsunderstöd enligt kungörelse i ämnet den 18 juni 1915. Vidare är i reglementet för de med understöd av statsmedel inrättade lantbruksskolor den 29 juni 1912, § 13, stadgat, att där lantbruksskola är förlagd till samma plats som folkhögskola eller lantmannaskola samt har med dylik skola gemensamma lokaler samt lärare eller lärare, må efter överenskommelse mellan skolornas styrelser folkhögskolans eller lantmannaskolans föreståndare utses till rektor jämväl för lantbruksskolan. Anslag till lantbruksskolor utgår enligt kungörelser i ämnet den 29 juni 1912 och den 18 juni 1915.

Beträffande avlöningen till folkhögskolornas personal äro några allmänna bestämmelser icke meddelade. För vissa grupper av folkhögskolornas lärare har emellertid medgivits delaktighet i dövstumlärares pensionsanstalt och folkskollärares änke- och pupillkassa. I reglementet för dövstumlärares pensionsanstalt den 8 oktober 1915, §§ 1 och 5, är i sådant hänseende stadgat, att pensionsanstalten avser beredande av pension åt, bland andra, manliga föreståndare och lärare vid de av staten understödda folkhögskolorna — kvinnliga avdelningar däri inberäknade — och därmed förenade lantmannaskolor, dock icke särskilda lärare i övnings-

ämnen eller slöjd, samt att delaktighetsbeloppet skall utgöra för manlig föreståndare lägst 3,200 och högst 4,000 kronor och för manlig lärare lägst 1,600 och högst 2,700 kronor. Enligt särskild kungörelse, likaledes av den 8 oktober 1915, är delaktighet i folkskollärarnas änke- och pupillkassa medgiven för den ordinarie lärarpersonal — med visst undantag — för vilken beträffande dess egen pensionering delaktighet medgivits i dövstumslärarnas pensionsanstalt.

I skrivelse den 8 december 1916 har nu svenska folkhögskolans lärarförenings styrelse anhållit, att Kungl. Maj:t ville till riksdagen avlåta proposition om förhöjning av förslagsanslaget till understöd åt folkhögskolor för åren 1917 och 1918 enligt sådana grunder, att, efter Kungl. Maj:ts beprövande, i allmänhet manliga och kvinnliga lärare under läsåren 1916—1917 och 1917—1918 erhöle i dyrtidshjälp för vinterkurs 250 kronor och för sommarkurs 100 kronor samt att familjeförsörjare erhöle ett särskilt familjetillägg å 200 kronor; att för utbekommande av sådant tilläggsanslag särskild underdånig ansökan av vederbörande skolstyrelse skulle erfordras; samt att tilläggsanslaget till folkhögskola finge utgå med högst 20 procent av det statsanslag, som enligt nu gällande grunder tilldelades skolan.

Till stöd för denna anhållan har styrelsen anfört:

Det under de senast förflutna åren ständigt sjunkande penningvärdet såväl för de institutioner, som hade att röra sig med fasta anslag, som för löntagarna hade även i hög grad rubbat folkhögskolornas ekonomi och försatt dessa skolors lärare i allt svårare läge. Nästan på varje punkt hade folkhögskolornas driftkostnader ökat i så väsentlig grad, att ett högre statsanslag vore erforderligt för täckande av den brist, som härigenom oundgängligen uppkomme i skolornas budget och som i de flesta fall icke torde ersättas med de av landstingen år 1916 eventuellt beviljade tilläggsanslagen. Styrelsen för svenska folkhögskolans lärarförening, som tillsammans med statens folkhögskolinspektör överlagt om möjligheten att åstadkomma en tillfällig dyrtidshjälp av staten åt skolorna och deras lärare, hade emellertid ansett sig icke böra begära ökat statsbidrag för driftkostnaderna, alldenstund en löneförbättring åt lärarna vore ännu mera av behovet påkallad. Redan före dyrtiden hade lönerna varit otillräckliga för flertalet lärare, varför också folkskolöverstyrelsen tillkallat särskilda kommitterade bland folkhögskolans lärarkår för uppgörande av förslag till löne reglering, och det torde då vara självklart, att även för denna lärarkår en tillfällig dyrtidshjälp i synnerlig grad vore av behovet påkallad. De den 1 december 1916 till folkskolöverstyrelsen inkomna underdåniga ansökningarna från folkhögskolornas styrelser om statsanslag till då pågående vinterkurser, med vilka ansökningar följde specificerade uppgifter om lärarnas löner, visade också, enligt vad statens folkhögskolinspektör meddelade, att endast i något eller några enstaka fall höjningar utöver de förutvarande lönebeloppen år 1916 förekomme. Med säkerhet torde kunna sägas, att detta ogynnsamma förhållande icke berodde på ett underskattande från styrelsernas sida av lärar-

kårens svårigheter utan uteslutande vore att tillskriva de ekonomiska vanskligheter, skolorna irakat genom den ovan påpekade ökningen i driftkostnaderna.

Läraryöreningens styrelse hade på grundval av de fullständiga uppgifter om antalet manliga och kvinnliga folkhögskollärare samt deras löneförhållanden, som inkommit till folkskolöverstyrelsen för läsåret 1915—1916, samt med övervägande av förhållandena vid varje särskild skola sökt utreda, efter vilka grunder dyrtidshjälpen borde utgå och vilka kostnader denna skulle medföra för statsverket. Därvid hade styrelsen och statens folkhögskolinpektör enat sig om följande allmänna principer: 1) skillnad borde ej göras mellan ordinarie och extra lärare, då dessa senare vore så svagt avlönade, att de måste anses behöva samma dyrtidshjälp som de ordinarie; 2) dyrtidshjälpen borde bli lika för manlig och för kvinnlig lärare och beräknas särskilt för vinterkurs och särskilt för sommarkurs; dock ansåges gift lärarinna, vilkens man levde, ej böra komma i åtnjutande av dyrtidshjälp; 3) för familjeförsörjare, varmed förstodes sådan befattningsinnehavare, som hade eget äkta barn, lämnades ett familjetillägg utöver det, som eljest tillkomme lärare och lärarinna.

Då lönerna vid de olika skolorna rätt mycket varierade och behoven sålunda kunde ställa sig olika, torde en prövning av förhållandena vid varje särskild skola vara nödvändig, och det syntes därför böra bestämmas, att för erhållande av dyrtidshjälp skulle krävas särskild ansökan av vederbörande skolstyrelse. Läraryöreningens styrelse ansåge emellertid, att dyrtidshjälp i allmänhet borde utgå med följande belopp:

för manlig och kvinnlig lärare vid vinterkurs	250 kronor
» » » » » » sommarkurs	100 »
dessutom för familjeförsörjare oberoende av om tjänstgöringen vore enbart vid vinterkurs eller vid vinter- och sommarkurs	200 »

Då antalet lärare och lärarinnor vid skolorna väsentligen vore beroende av i vad mån skolorna vore mer eller mindre utvecklade med parallellavdelningar, andra årskurs o. s. v., torde den ökning i anslagen, skolorna måste påräkna för genomförande av denna dyrtidshjälp, böra bestämmas till en viss procent av den totalsumma, skolan eljest enligt nu gällande bestämmelser skulle erhålla i statsanslag under läsåret för manliga och kvinnliga kurser, och hade styrelsen funnit, att en höjning av anslagen med högst 20 procent skulle vara tillräcklig för behovet.

Tillämpandet av ovan angivna normer för dyrtidshjälpen på den lärarkår, som tjänstgjorde läsåret 1915—1916, skulle medföra en ökning i statsanslaget av 75,150 kronor. I stort sett bleve förhållandena naturligtvis desamma för läsåret 1916—1917 och även för läsåret 1917—1918, för vilket senare läsåret styrelsen ansåge dyrtidshjälp även böra utgå, men mindre växlingar kunde, beroende på elevantalen, äga rum genom upprättandet eller indragandet av parallellavdelningar och andra årskurser, eventuellt tillkomsten av någon ny folkhögskola, eller också genom ökning eller minskning av familjeförsörjarnas antal. Statsanslaget för dyrtidshjälp till folkhögskolans lärarkår torde därför böra upptagas som förslagsanslag.

Med anledning av vad sökandena anfört angående inom folkskolöverstyrelsen pågående utredning rörande folkhögskollärarnas löneförhållanden torde jag här böra erinra, att Kungl. Maj:t den 10 november 1916 på gjord framställning bemyndigat folkskolöverstyrelsen att tillkalla tre representanter för folkhögskolornas lärarkår för att under viss kortare tid

inom överstyrelsen biträda vid utredning av fråga om nämnda kårs löne- och pensionsförhållanden.

Vid omförmälda ansökning hade fogats följande utdrag ur en i nu berörda sammanhang verkställd utredning rörande

Folkhögskolläroarpersonalens löneförhållanden läsåret 1915—1916.

1) *Föreståndare och ordinarie lärare.*

Avlöning. Kronor.	Antal föreståndare.		Antal ordinarie lärare.	
	Vid skola med vinter- och sommar- kurs.	Vid skola med endast vinterkurs.	Med tjänstgör. vid vinter- och sommar- kurs.	Med tjänstgör. endast vid vinterkurs.
1,700—1,999	—	—	2	5
2,000—2,499	—	—	9	8
2,500—2,999	—	2	22	—
3,000—3,499	—	2	4	—
3,500—3,999	2	2	1	—
4,000—4,499	12	1	1	—
4,500—4,999	14	2	—	—
5,000—5,499	7	—	—	—
5,500—5,999	1	—	—	—
6,000	1	—	—	—
7,000	1	—	—	—
Summa	38	9	39	13
	47		52	

2) *Manliga extralärare i läsämnen.*

Av dessa, tillhoppa 28, tjänstgjorde 11 vid både vinter- och sommarkurs, 17 vid endast vinterkurs.

	Vinter- och sommarskurs.	Endast vinterkurs.
Medellön	kronor 1,875:—	kronor 1,407:—
Högsta lön	» 2,500:—	» 2,400:—
Lägsta »	» 1,300:—	» 1,000:—

Av dem, som tjänstgjorde vid både vinter- och sommarkurs, hade 5 under 2,000 kronor, av de endast vid vinterkurs tjänstgörande hade 11 under 1,500 kronor i lön.

3) *Kvinnliga lärare i läsämnen.*

Av dessa, tillhoppa 15, vore 11 gifta med föreståndare, 5 hade haft tjänstgöring helt läsår, 4 vid endast vinterkurs och 6 vid endast sommarkurs.

	Vinter- och sommarkurs.	Endast vinterkurs.	Endast sommarkurs.
Medellön	kronor 1,262: —	kronor 1,000: —	kronor 616: —
Högsta lön	» 2,050: —	» 1,500: —	» 920: —
Lägsta »	» 1,000: —	» 800: —	» 400: —

4) Lärare och lärarinnor i slöjd.

a) Manliga slöjdlärare (med slöjdundervisning till huvudsysselsättning, minst 12 veckotimmars undervisning.)

Avlöningen för dessa, tillhoppa 8, växlade mellan 300 kronor och 1,100 kronor, 4 hade från 850 till 1,100 kronor.

b) Slöjdlärarynnor.

Av dessa, tillhoppa 100, vore 23 gifta med föreståndare eller lärare, 45 tjänstgjorde vid kvinnliga 3-månaders kurser, 29 vid kvinnliga 4-månaders kurser, 20 vid vinterkurs och 6 vid både vinter- och sommarkurs.

	3 mån. kurs.	4 mån. kurs.	Vinterkurs.	Vinter- och sommarkurs.
Medellön.....	kronor 439: —	kronor 535: —	kronor 638: —	kronor 1,117: —
Högsta lön ...	» 700: —	» 750: —	» 900: —	» 1,468: —
Lägsta »	» 250: —	» 400: —	» 300: —	» 1,000: —

5) Skolkökslärarynnor.

Av dessa, tillhoppa 34, tjänstgjorde 9 vid 3-månaderskurs, 9 vid 4-månaderskurs, 9 vid vinterkurs, 7 vid både vinter- och sommarkurs.

	3 mån. kurs.	4 mån. kurs.	Vinterkurs.	Vinter- och sommarkurs.
Medellön	kronor 525: —	kronor 605: —	kronor 961: —	kronor 1,252: —
Högsta lön ...	» 800: —	» 825: —	» 1,180: —	» 1,460: —
Lägsta » ...	» 450: —	» 450: —	» 680: —	» 1,040: —

Förutom ovannämnda kontanta löneförmåner hade de flesta av folkhögskolornas befattningsinnehavare fri bostad eller hyresersättning.

Ansökningen var dessutom åtföljd av en tablå över kostnaderna för den begärda dyrtidshjälpen. Enligt denna tablå skulle för dyrtidshjälpen, räknat efter förhållandena under läsåret 1915—1916, erfordras ett årligt anslag av 75,150 kronor.

På grund av remiss har folkskolöverstyrelsen, med överlämnande av en utav folkhögskolinspektören ingiven promemoria rörande ovan nämnda ansökning, den 22 december 1916 avgivit utlåtande i ärendet.

Folkhögskolinspektören har bestyrkt de i den underdåniga framställningen meddelade uppgifterna angående löneförhållandena för lärarpersonalen vid folkhögskolorna.

Dessa uppgifter grundade sig på en av inspektören företagen utredning, vilken avsåge löneförhållandena under läsåret 1915—1916. Av de i bilagorna till ansökningsarna om statsbidrag för vinterkursen 1916—1917 lämnade uppgifterna angående lärarlönerna under läsåret 1916—1917 framginge, att några löneförbättringar icke annat än i sällsynta undantagsfall förekommit, sedan ovannämnda utredning ägde rum. Behovet av en dyrtidshjälp till folkhögskolornas lärarpersonal vore därför, enligt inspektörens mening, i hög grad trängande, och då driftkostnaderna för skolorna under de senare åren högst betydligt stegrats, vore det icke tänkbart, att skolstyrelserna kunde lämna den erforderliga löneförhöjningen annat än under förutsättning, att särskilt statsbidrag erhöles för ändamålet. Med anledning härav förordade inspektören bifall till den gjorda framställningen.

Folkskolöverstyrelsen har hemställt, att Kungl. Maj:t måtte vidtaga erforderliga åtgärder för beredande under arbetsåren 1916—1917 och 1917—1918 av tillfällig löneförbättring åt lärarpersonalen vid statsunderstödda folkhögskolor i huvudsaklig överensstämmelse med de grunder, som angivits i förevarande underdåniga framställning, dock så att begreppet familjeförsörjare fastställdes på av överstyrelsen angivet sätt och att löneförbättringen bestämdes till *högst* de belopp för varje lärare, som i den underdåniga ansöknigen begärts.

I fråga om behovet av sådan löneförbättring har överstyrelsen anfört:

Överstyrelsen ville till en början eriura, att, med hänsyn till den rådande dyrtiden, genom riksdagens medverkan tillfällig löneförbättring för åren 1916 och 1917 beretts vissa av de lärare, som vore anställda vid överstyrelsen underlydande läroanstalter. Överstyrelsen erinrade vidare, att överstyrelsen på grund av de svårigheter, som levnadskostnadernas alltjämt fortgående stegring medförde framför allt för löntagare, funnit sig böra i tidigare ingivna underdåniga framställningar angående anslagsbehov för folkundervisningen under budgetåret 1918 hemställa om vidtagande av åtgärder för beredande av löneförbättring under sistnämnda år åt det stora flertalet av berörda lärare.

Vid sådant förhållande syntes det överstyrelsen vara med billighet överensstämmande, att även åt folkhögskolans lärare bereddcs någon ekonomisk hjälp till lättande av dyrtidens tryck. Tydligt vore nämligen, att detta för ifrågavarande lärare med deras i de allra flesta fall jämförelsevis små löner ingalunda bleve mindre kännbart än för andra grupper av lärare. I vissa fall torde de säregna förhållanden, under vilka folkhögskolläraren hade att utföra sin gärning, för honom göra det särskilt svårt att kunna åstadkomma den inskränkning i hans levnadsförhållanden, som dyrtiden nödvändiggjorde. Överstyrelsen ville alltså, i likhet med folkhögskolinspektören, med styrka framhålla behovet av ekonomiskt understöd åt den lärarkår, varom här vore fråga, och önskvärdheten av att åtgärder för detta behovs tillgodoseende vidtoges.

Beträffande de belopp, varmed den tillfälliga löneförbättringen borde utgå, yttrar överstyrelsen:

Överstyrelsen funne de föreslagna beloppen vara synnerligen måttligt tilltagna och icke, vare sig i förhållande till de löneförmåner, folkhögskolans lärare i allmänhet åtnjöte, eller i jämförelse med de löneförbättringar, som begärts för andra lärarkårer, gå

utöver vad som kunde anses vara med rättvisa och billighet förenligt. Icke heller funne överstyrelsen anledning till invändning däremot, att, med tillämpning av den så kallade behovsprincipen, högre belopp föreslagits för familjeförsörjare än för andra befattningshavare. En dylik anordning torde stå i god överensstämmelse såväl med de särskilda förhållanden, som vore rådande vid folkhögskolorna, som ock med den föreslagna löneförbättringens karaktär av dyrtidshjälp. Då det i detta liksom i liknande fall torde vara nödvändigt att noggrant angiva vilka lärare, som skulle anses vara familjeförsörjare, ville överstyrelsen, i anslutning till vad riksdagen i sådant hänseende beslutat i fråga om lärare vid folkskola, föreslå, att såsom sådana skulle räknas de folkhögskolans lärare, som vid den tidpunkt, från vilken lönetillägget under vardera året skulle utgå, hade eget äkta barn under 18 års ålder.

Slutligen yttrar sig överstyrelsen om det sätt, varpå den ifrågasatta löneförbättringen skulle beredas lärarpersonalen, och anför därom:

Den föreliggande framställningen från styrelsen för svenska folkhögskolans lärarförening ginge därpå ut, att den erforderliga löneförbättringen skulle beredas ifrågasvarande lärare av statsmedel och, enligt vad styrelsen tänkt sig, närmast under den form, att de för löneförbättringen erforderliga beloppen skulle erhållas genom ökning med en viss procent av de statsbidrag, folkhögskolorna enligt gällande bestämmelser ägde att erhålla.

Nu förhölle det sig ju så, att sagda statsbidrag icke direkt utginge till lärarpersonalens avlöning; närmast ansvarig för dess utgörande vore vanligen skolans styrelse, som bestrede den av de medel, bidrag från det allmänna eller av enskilda m. m., som stode till dess förfogande för uppehållande av skolans verksamhet. Det skulle vid sådant förhållande tydligen kunna mot den föreliggande petitionen invändas, att det tillkomme skolstyrelserna att sörja för att lärarpersonalen erhöle behöflig löneförbättring.

Tydligt vore emellertid, att i de allra flesta fall de tillgångar, över vilka skolstyrelserna förfogade, vore alldeles otillräckliga för bestridande av någon löneförbättring. Den allmänna prisstegringen, som i allmänhet icke åtföljts av någon ökning av skolornas inkomster, hade medfört, att det, enligt vad känt vore, mångenstädes varit förenat med stora svårigheter att kunna över huvud uppehålla skolornas verksamhet.

Skulle skolornas styrelser på annat sätt än genom anslag av staten skaffa medel till beredande av den behöfliga dyrtidshjälpen åt skolornas lärare, torde man egentligen blott kunna tänka på antingen höjning — utöver eventuellt under år 1916 redan beviljade höjningar — av bidragen från de landsting, inom vilkas områden de olika skolorna vore förlagda, eller ökning av elevernas avgifter. Beträffande vad sålunda först antytts såsom tänkbart ansåge sig överstyrelsen emellertid böra påpeka, dels att det vore ganska ovisst, huruvida de särskilda landstingen skulle finnas villiga eller äga möjlighet att sålunda öka förut beviljade anslag, dels att på detta sätt åstadkomna eventuella anslagsökningar skulle, i likhet med av statsmedel utgående, tagas från skattemedel och sålunda ävenledes betunga de skattdragande, ehuru mera ojämnt än fallet skulle vara, om medlen finge utgå från statsverket. Och vad den såsom tänkbar antydda ökningen av elevavgifterna anginge, ansåge överstyrelsen en sådan åtgärds vidtagande mindre lämplig i betraktande av det för de flesta enskilda mycket kännbara dyrtidstrycket, och hölle dessutom före, att folkhögskolorna, om elevavgifterna höjdes,

skulle få sitt elevantal minskat och att det avsedda ändamålet härigenom sålunda skulle snarare motverkas än befördras.

Skulle en löneförbättring för lärarpersonalen komma till stånd, torde det alltså kunna ske blott genom ökat tillskott av statsmedel. Och för att full trygghet skulle vinnas för att ett ökat statsbidrag verkligen komme till användning för det avsedda ändamålet, syntes lämpligast, att sagda medel finge direkt utgå såsom tillfällig löneförbättring åt lärarpersonalen. Visserligen avlönades sagda personal som nämnts icke direkt av statsmedel, och statsmakterna hade icke omedelbart fastställt några normer för dess avlöning. Men genom de minimi- och maximibelopp, som av riksdagen fastställts för delaktighet i dövstumläraernas pensionsanstalt, vilken ordinarie folkhögskollärare vore skyldiga tillhöra, vore allmänna grunder för avlöningsbeloppens bestämmande givna. Folkhögskolans lärare syntes ock i förevarande avseende intaga en ställning, som i mycket vore jämförlig med den, lärarna vid högre folkskolan hade, särskilt på grund därav, att vid båda dessa arter av skolor staten lämnade anslag, som icke med nödvändighet skulle användas till lärares avlöning utan utgå till uppehållande av skolans verksamhet i allmänhet. Och då riksdagen ansett sig kunna bevilja högre folkskolans lärare tillfällig löneförbättring, torde några principiella betänkligheter för ett statens ingripande på sätt nu ifrågasatts icke behöva förefinnas, och detta så mycket mindre som det ju gällde att i det närvarande nödläget bereda den hjälp, som icke syntes kunna på annat sätt erhållas.

Huru folkhögskolornas ekonomi för framtiden skulle ordnas måste tydligen bliva föremål för närmare prövning, sedan lugnare och mera normala förhållanden än de nu rådande inträtt.

Då i allmänhet statsutgifter, som föranleddes av dyrtiden, plägat bestridas genom anslag å extra stat, torde det måhända vara riktigast, att de medel, som erfordrades för ifrågavarande löneförbättring, utginge, icke enligt lärarföreningens förslag såsom förhöjning av de ordinarie statsbidragen till skolorna, utan från särskilt anslag å extra stat.

Tydligt vore, att den ifrågasatta löneförbättringen vore erforderlig redan under arbetsåret 1916—1917 vid skolorna och att densamma borde beräknas komma att utgå jämväl under nästkommande arbetsår. Anslag skulle alltså behöva uppföras i 1918 års riksstat för två år.

Att folkhögskolans lärarförenings styrelse i sin ansökan anhölle, att den begärda dyrtidshjälpen till lärarna måtte beräknas efter läs- eller arbetsår och icke efter kalenderår, vore enligt överstyrelsens mening motiverat med hänsyn till vid folkhögskolorna rådande förhållanden. Arbetsåret vid dessa omfattade en vinterkurs, som i allmänhet påginge under tiden den 1 november—den 1 maj, samt en sommarkurs, som plägade omfatta tiden från början av maj till slutet av juli. Då i många fall olika lärare undervisade vid vinterkursen, som sträckte sig över delar av två kalenderår, och vid sommarkursen, som i sin helhet inginge i ett kalenderår, torde styrelsen hava ansett, att den i dylika fall vanliga beräkningen efter kalenderår skulle möta svårigheter. Det hade visserligen icke undgått överstyrelsen, att här föreslagits en beräkningsgrund, som avveke från den eljest tillämpade och därför kunde väcka betänkligheter, men överstyrelsen hade dock icke ansett sig för sin del böra motsätta sig densamma.

Departement-
schefen.

Att folkhögskolornas lärare likaväl som lärare vid andra läroanstalter nu äro i behov av någon dyrtidshjälp tarvar ingen särskild motivering; och då

folkhögskolornas verksamhet i väsentlig mån uppehålles genom statsunderstöd, torde visserligen anledning för staten förefinnas att även på detta område bidra till åstadkommande av dyrtidshjälp.

Styrelsen för svenska folkhögskolans lärarförening har föreslagit, att dyrtidshjälp måtte beredas lärarna på det sätt, att ett tilläggsanslag finge utgå till varje folkhögskola med högst 20 procent av det statsanslag, som enligt nu gällande grunder tilldelas skolan, och att för utbekommande av sådant tilläggsanslag särskild ansökan skulle göras av vederbörande skolstyrelse. I likhet med folkskolöverstyrelsen anser jag vissa erinringar kunna göras mot detta förfaringssätt. Lämpligare och för lärarpersonalen tryggare torde vara, att den ifrågasatta dyrtidshjälpens får utgå direkt i form av tillfällig löneförbättring för lärarna.

Lärföreningens styrelse har vidare ansett, att dyrtidshjälp, efter Kungl. Maj:ts beprövande, i allmänhet borde utgå till lärare, manlig eller kvinnlig, med 250 kronor för vinterkurs och 100 kronor för sommarkurs, samt att därutöver ett belopp av 200 kronor skulle tilldelas familjeförsörjare; dock skulle gift lärarinna, vilkens man levde, icke komma i åtnjutande av dyrtidshjälp. Enligt den av styrelsen bifogade kostnadsberäkningen skulle sådan dyrtidshjälp, för den händelse den utgått under läsåret 1915—1916, hava tillgodokommit 99 ordinarie lärare, 36 extralärare, 4 kvinnliga ämneslärare, 77 slöjdlärarinnor och 34 skolkökslärarinnor.

Jag har intet att erinra mot att dyrtidshjälp för folkhögskolornas lärare utgår med särskilda belopp för vinterkurs och sommarkurs, och jag finner mig även, såvitt angår den ordinarie lärarpersonalen, kunna biträda förslaget därom, att ett särskilt familjetillägg tilldelas dem, som äro familjeförsörjare. Liknande familjetillägg hava tidigare av riksdagen tillerkänts ordinarie lärare vid högre folkskolor, vilka skolor med hänsyn till det sätt, varpå staten understöder desamma, äro i viss mån jämförliga med folkhögskolorna.

Beträffande storleken av de belopp, vilka borde såsom tillfällig löneförbättring tilldelas folkhögskolornas lärarpersonal, har lärarföreningens styrelse, såsom dess framställning giver vid handen, velat lägga en viss prövningsrätt i Kungl. Maj:ts hand. Styrelsen har emellertid för olika fall angivit vissa belopp, med vilka löneförbättringen »i allmänhet» borde utgå.

I själva verket möter det stora svårigheter att fastställa dessa belopp efter några en gång för alla givna regler. Förhållandena vid de särskilda folkhögskolorna äro nämligen allt för olika för att rätt kunna inpassas i ett givet system. Sålunda äro, efter vad jag redan erinrat, ett antal folkhögskolor förenade med lantmannaskolor eller lantushållsskolor, till följd varav ett betydande antal folkhögskollärare åtnjuta avlöning även såsom

lärare vid vederbörande lantmannaskola eller lantshushållsskola. De uppgifter, som av sökandena lämnats rörande folkhögskollärarnas avlöning — i vilka uppgifter även medräknats den ersättning, som tillkommer en del folkhögskollärare i deras egenskap av lärare vid lantmannaskolor eller lantshushållsskolor — äro ock ägnade att belysa, vilka starka växlingar här förekomma. Vad slutligen folkhögskollärarnas tjänstgöringsskyldighet beträffar, giva föreliggande uppgifter vid handen, att — oavsett det förhållandet, att vissa lärare tjänstgöra endast vid vinterkurs, andra endast vid sommarkurs och ännu andra vid både vinter- och sommarkurs — tjänstgöringen är av synnerligen skiftande omfattning, stundom uppgående till endast några få timmar i veckan.

Under dessa förhållanden synes den lämpligaste utvägen vara, att åt Kungl. Maj:t överlämnas att pröva, med vilket belopp löneförbättringen bör utgå i varje särskilt fall. En dylik mera individuell prövning torde näppeligen kunna undvikas, för den händelse, såsom begärts, även lantmannaskolornas lärare komma i åtnjutande av tillfällig löneförbättring; efter vad förut är nämnt, hava ju folkhögskolorna och lantmannaskolorna delvis gemensam personal.

Man torde fördenskull nu böra inskränka sig till att i fråga om den löneförbättring, som bör tillkomma folkhögskolornas lärare, angiva vissa maximibelopp, och torde därvid hänsyn böra tagas dels till de belopp för tillfällig löneförbättring, som av Kungl. Maj:t enligt nådig proposition den 16 mars 1917 (nr 148) föreslagits för jämförliga lärargrupper vid vissa andra läroanstalter, dels ock till det förhållandet, att undervisningen vid folkhögskolorna pågår kortare tid av året än vid flertalet andra skolor samt att följaktligen folkhögskolornas lärarpersonal i större omfattning än andra lärare torde kunna räkna med inkomster utom tjänsten.

Till jämförelse torde få erinras, att tillfällig löneförbättring för rektor vid realskola, vilken åtnjuter, förutom fri bostad eller hyresersättning, kontant avlöning i två lönegrader med respektive 5,000 och 5,500 kronor, enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle utgå med 600 kronor. Vidare har för ordinarie adjunkt i 1:a lönegraden vid allmänt läroverk, med en avlöning av 3,000 kronor, föreslagits en tillfällig löneförbättring av 700 kronor och för ordinarie adjunkt i 2:a—5:e lönegraderna, med en avlöning av 3,500—5,000 kronor, en tillfällig löneförbättring av 600 kronor. Enligt förut anförda tablå över lönerna vid folkhögskolorna läsåret 1915—1916 utgjorde den kontanta avlöningen för 44 folkhögskolföreståndare lägst 2,500 och mindre än 5,500 kronor; för 3 föreståndare uppgick den kontanta avlöningen till lägst 5,500 och högst 7,000 kronor. Övriga ordinarie lärare vid folkhögskolor åtnjoto en kontant avlöning av lägst 1,700 och mindre

än 4,500 kronor. Det bör framhållas, att flertalet av folkhögskolornas lärare äga, utöver den kontanta avlöningen, åtnjuta fri bostad eller hyresersättning.

Med avseende å de belopp, som sålunda ifrågasatts för vissa lärare vid de allmänna läroverken, synes mig intet vara att invända mot förslaget, att den tillfälliga löneförbättringen åt folkhögskolornas ordinarie lärare skulle utgå med högst 250 kronor för vinterkurs och högst 100 kronor för sommarkurs samt därutöver med högst 200 kronor i familjetillägg. Sådant familjetillägg torde emellertid, såsom fallet är beträffande lärare vid högre folkskolor samt folk- och småskolor, böra tillkomma endast ordinarie lärare, som har eget äkta barn under 18 års ålder, och synes — likaledes med förebild från nämnda läroanstalter — gift kvinnlig befattningshavare, vars man lever, icke böra erhålla dylikt tillägg.

Vad därefter angår de s. k. extralärarna måste först anmärkas, att begreppet extralärare vid folkhögskolorna är synnerligen svävande. Då det hittills ålegat skolornas styrelser att helt svara för lärarpersonalens avlöning, äro, såsom förut är nämnt, några författningsbestämmelser rörande denna avlöning icke meddelade, och någon bestämd terminologi beträffande folkhögskolornas lärare har icke heller blivit fastslagen. För den grupp, som av lärarföreningens styrelse benämnas extralärare, förekomma i de handlingar, som fogats vid ansökningarna om statsunderstöd åt folkhögskolorna, olika beteckningar. Vid en folkhögskola benämnes en sådan lärare »extralärare», vid en annan »biträdande lärare», vid en tredje endast »lärare» o. s. v. Vidare finnes ej heller någon bestämd gräns mellan dessa lärare och timlärare. I vissa fall kan tjänstgöringsskyldigheten för en sådan lärare utgöra endast några få timmar i veckan, i andra fall kan den stiga till 23 å 24 timmar eller ännu mera, och jämväl arvodena för dylika lärare äro därför i hög grad växlande.

I fråga om tjänstgöringsskyldigheten för lärare i övningsämnen — manlig slöjd, kvinnligt handarbete och huslig ekonomi — förhåller det sig på samma sätt. Under sommarkursen 1916 växlade sådana lärares tjänstgöring mellan 5 och 42 timmar i veckan, och under nu pågående vinterkurs växlar den mellan 1 och 37 timmar i veckan. Givetvis utgå arvodena även här med högst olika belopp. Härtill kommer, att en och samma person icke sällan tjänstgör såsom både ämneslärare och övningslärare, en anordning, som säkerligen ofta kan ur undervisningens synpunkt vara fördelaktig.

Under nu nämnda förhållanden synes blotta anställningen som extralärare eller som lärare i något av nämnda övningsämnen icke böra grunda delaktighet i här avsedda löneförbättring. För sådan delaktighet synes en

viss minimitjänstgöring böra bestämmas såsom villkor. Jag vill förorda, att denna minimitjänstgöring sättes till 15 timmar i veckan.

I förhållande till de belopp, som i förutnämnda proposition den 16 mars 1917 blivit föreslagna såsom tillfällig löneförbättring för närmast jämförbara kategorier av lärare vid andra läroanstalter, torde den tillfälliga löneförbättringen för nu ifrågakvarande lärargrupper vid folkhögskolorna böra sättas något lägre än lärarföreningens styrelse föreslagit. För extra ordinarie och vikarierande manlig ämneslärare vid allmänt läroverk, högre lärarinneseminariet och folkskoleseminarium samt för extra ordinarie och vikarierande kvinnlig ämneslärare vid folkskoleseminarium liksom för vikarierande och biträdande ämneslärarinna vid högre lärarinneseminariet har i nämnda proposition föreslagits en tillfällig löneförbättring av 300 kronor; för vikarierande gymnastiklärare vid allmänt läroverk, högre lärarinneseminariet och folkskoleseminarium har föreslagits ett belopp av 400 kronor och för annan övningslärare vid sistnämnda läroanstalter ett belopp av 300 kronor. Tillfällig löneförbättring för de lärare vid folkhögskolor, som nu äro i fråga, synes under dessa förhållanden lämpligen kunna bestämmas till följande belopp: för icke ordinarie ämneslärare, manlig och kvinnlig, högst 200 kronor för vinterkurs och högst 100 kronor för sommarkurs; för lärare i övningsämne samt för lärare, manlig och kvinnlig, som på samma gång är ämnes- och övningslärare, högst 150 kronor för vinterkurs och högst 100 kronor för sommarkurs. Då familjetillägg för lärare vid högre folkskolor icke av riksdagen beviljats för andra än ordinarie lärare, bör sådant tillägg för lärare vid folkhögskolor icke heller ifrågasättas för andra än dem, som äro att anse såsom ordinarie lärare.

Med hänsyn till vinterkursens fördelning på olika kalenderår synes mig den tillfälliga löneförbättringen för folkhögskolornas lärarpersonal böra utgå för läsår, till vilket bör räknas en vinterkurs med efterföljande sommarkurs. I nu förevarande framställning synes böra äskas anslag för läsåret 1917—1918. Det torde böra ankomma på Kungl. Maj:t att utfärda de närmare bestämmelser, som äro erforderliga för tillämpning av nu angivna grunder för den tillfälliga löneförbättringen.

Med ledning av dels de uppgifter, som lämnats i förutnämnda tablå över kostnaderna för den av lärarföreningens styrelse föreslagna dyrtidshjälpen, dels ock de uppgifter rörande lärarnas antal och deras tjänstgöringstid, som förekomma i ansökningshandlingarna angående statsunderstöd åt folkhögskolorna för sommarkursen 1916 och för nu pågående vinterkurs, har beräknats, att den av mig ifrågasatta tillfälliga löneförbättringen för läsåret 1917—1918 skulle betinga en kostnad av sammanlagt omkring 66,000 kronor. Hela detta belopp torde emellertid icke böra be-

kostas av staten. I likhet med vad som föreslagits beträffande den tillfälliga löneförbättringen för lärarpersonalen vid privatläroverken och de kommunala mellanskolorna, synes även för folkhögskolornas vidkommande den fordran böra uppställas, att landsting, kommuner eller enskilda skola bidra med en tredjedel av det för löneförbättringen erforderliga beloppet. Under sådana förhållanden skulle ett anslag under åttonde huvudtiteln av 45,000 kronor vara för ändamålet tillräckligt. Detta anslag bör få karaktären av förslagsanslag samt uppföras på extra stat.

På grund av vad nu anförts hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

att anvisa på *extra stat* för år 1918 ett förslagsanslag av 45,000 kronor för beredande under läsåret 1917—1918 av tillfällig löneförbättring åt lärare vid statsunderstödda folkhögskolor att, efter Kungl. Maj:ts beprövande i varje särskilt fall, utgå enligt följande grunder, med rätt för Kungl. Maj:t att utfärda de närmare föreskrifter, som för tillämpning av dessa grunder äro erforderliga:

1) Den tillfälliga löneförbättringen utgår

a) med högst 250 kronor för vinterkurs och högst 100 kronor för sommarkurs samt därutöver med högst 200 kronor i familjetillägg till den, som vid läsårets början är anställd i egenskap av ordinarie lärare, under förutsättning att befattningshavaren vid denna tidpunkt har eget äkta barn, som icke uppnått 18 års ålder; dock att löneförbättring med dessa belopp icke tillkommer gift kvinnlig befattningshavare, vars man lever;

b) med högst 250 kronor för vinterkurs och högst 100 kronor för sommarkurs till varje ordinarie lärare, som icke äger erhålla tillfällig löneförbättring enligt de i punkt a) angivna grunder;

c) med högst 200 kronor för vinterkurs och högst 100 kronor för sommarkurs till varje icke ordinarie, manlig och kvinnlig ämneslärare, som har en tjänstgöringsskyldighet av minst 15 timmar i veckan;

d) med högst 150 kronor för vinterkurs och högst 100 kronor för sommarkurs till varje annan manlig och kvinnlig lärare, som har en tjänstgöringsskyldighet av minst 15 timmar i veckan och vilken icke äger erhålla

tillfällig löneförbättring enligt de i punkterna a), b) och c) angivna grunder.

2) Säsom bidrag till ifrågavarande tillfälliga löneförbättring utgå av det belopp, som för varje särskilt fall må komma att bestämmas, två tredjedelar av statsmedel, under villkor att den återstående tredjedelen tillskjutes av landsting, kommuner eller enskilda.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan behagade Hans Maj:t Konungen lämna nådigt bifall; och skulle proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar, avlåtats till riksdagen.

Ur protokollet:

Em. G:son Bergman.